

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA CZTEROLETNIEGO LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO I PIĘCIOLETNIEGO TECHNIKUM

Język polski

Język polski realizowany jako przedmiot kluczowy w szkole ponadpodstawowej pozwala uczniowi na poznawanie zarówno dzieł literackich wchodzących w skład polskiego, europejskiego i światowego dziedzictwa, jak i utworów literatury współczesnej, których autorzy zdobyli uznanie. Dojrzałość intelektualna, emocjonalna i moralna, którą w tym czasie osiąga uczeń, sprzyja kształtowaniu hierarchii wartości, kształtowaniu jego tożsamości osobowej, narodowej i kulturowej, rozwojowi poczucia odpowiedzialności za własny rozwój oraz wybory życiowe.

Cele kształcenia (wymagania ogólne) i treści nauczania (wymagania szczegółowe) przedmiotu język polski zostały sformułowane dla czterech obszarów, tj.: kształcenia literackiego i kulturowego, kształcenia językowego, tworzenia wypowiedzi i samokształcenia, a ich realizacja w klasach I–IV liceum ogólnokształcącego oraz I–V technikum wymaga zintegrowania, które ma służyć osiągnięciu przez ucznia umiejętności świadomego i krytycznego odbioru dzieł literackich, ich interpretacji w różnych kontekstach, rozpoznawania w nich odniesień egzystencjalnych, aksjologicznych i historycznych. Szczególne znaczenie dla rozwoju kompetencji interpretacyjnych ma zintegrowanie kształcenia literackiego i kształcenia językowego. Wzbogacanie wiedzy o języku traktowanym jako rozwijający się system i narzędzie służące poznawaniu świata oraz wartościowaniu ma służyć kształtowaniu u ucznia refleksji porządkującej i pozwalającej na świadome uczestnictwo w różnych sytuacjach komunikacyjnych, związanych zarówno z odbiorem, jak i tworzeniem własnych tekstów. Służy temu również dalsze rozwijanie umiejętności retorycznych, które pozwalają nie tylko na tworzenie własnych wypowiedzi, ale kształtują umiejętności polemiczne oraz pozwalają rozpoznać próby manipulacji i skutecznie się im przeciwstawiać.

Wspieranie rozwoju kultury językowej ucznia pozwala na uwrażliwianie go na piękno mowy ojczystej.

Ważnym zagadnieniem w ramach nauczania języka polskiego jest rozwijanie i ukierunkowanie samokształcenia ucznia. Sprzyja ono realizacji własnych zainteresowań i ambicji, otwiera przed uczniem możliwość uczestnictwa w kulturze i życiu własnego regionu, kształtuje potrzebę samorozwoju. Stanowi również naturalne wsparcie dla zintegrowanego kształcenia kompetencji interpretacyjnej, językowej i komunikacyjnej ucznia.

Wykaz lektur dla uczniów szkoły ponadpodstawowej **obejmuje pozycje obowiązkowe, których i uzupełniających (do wyboru przez nauczyciela), a jego** trzon stanowią wybrane dzieła klasyki polskiej i światowej oraz utwory literatury współczesnej. **Ponadto nauczyciele zobowiązani są**

do omówienia lektur uzupełniających, wybranych przez siebie lub zaproponowanych przez uczniów.

JĘZYK POLSKI

ZAKRES PODSTAWOWY I ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Kształtowanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów.
2. Rozumienie historii literatury i dziejów kultury jako procesu, a także dostrzeganie roli czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na ten proces.
3. Rozumienie konieczności zachowania i rozwoju literatury i kultury w życiu jednostki oraz społeczeństwa.
4. Rozróżnianie kultury wysokiej i niskiej, elitarnej i popularnej oraz dostrzeganie związków między nimi.
5. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
6. Kształtowanie różnorodnych postaw czytelniczych: od spontanicznego czytania do odbioru opartego na podstawach naukowych.
7. Kształcenie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także ich wzajemnej korespondencji.
8. Kształcenie umiejętności świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym.
9. Kształcenie umiejętności rozumienia roli mediów oraz ich wpływu na zachowania i postawy ludzi, a także krytycznego odbioru przekazów medialnych oraz świadomego korzystania z nich.
10. Budowanie systemu wartości na fundamencie prawdy, dobra i piękna ~~oraz szacunku dla człowieka~~.
11. Kształcenie umiejętności rozpoznawania i wartościowania postaw budujących szacunek dla człowieka (np. wierność, odpowiedzialność, umiar) oraz służących budowaniu wspólnot: państwowej, narodowej, społecznej (np. patriotyzm, sprawiedliwość, obowiązkowość, szlachetność, walka, praca, odwaga, roztropność).

II. Kształcenie językowe.

1. Pogłębianie funkcjonalnej wiedzy z zakresu nauki o języku.
2. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, stosowne wykorzystanie języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych.
3. Funkcjonalne wykorzystywanie wiedzy o języku w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów literackich i nieliterackich.
4. Świadome wykorzystanie działań językowych w formowaniu odpowiedzialności za własne zachowania językowe.

5. Uwrażliwianie na piękno mowy ojczystej, wspomaganie rozwoju kultury językowej, doskonalenie umiejętności posługiwania się poprawną polszczyzną.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, argumentacji i udziału w dyskusji.
2. Wykorzystanie kompetencji językowych i komunikacyjnych w wypowiedziach ustnych i pisemnych.
3. Kształcenie umiejętności formułowania i uzasadniania sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury.
4. Doskonalenie umiejętności retorycznych, w szczególności zasad tworzenia wypowiedzi spójnych, logicznych oraz stosowania kompozycji odpowiedniej dla danej formy gatunkowej.
5. Rozwijanie umiejętności tworzenia tekstów o wyższym stopniu złożoności.

IV. Samokształcenie.

1. Rozwijanie zainteresowań humanistycznych.
2. Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, w tym zasobów cyfrowych, oceny ich rzetelności, wiarygodności i poprawności merytorycznej.
3. Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania oraz syntezy poznanego materiału.
4. Wyrabianie nawyku samodzielnej, systematycznej lektury.
5. Rozwijanie uzdolnień i zainteresowań poprzez udział w różnych formach aktywności intelektualnej i twórczej.
6. Umacnianie postawy poszanowania dla cudzej własności intelektualnej.
7. Rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się **nowymi technologiami informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.**

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Na III etapie edukacyjnym obowiązuje utrwalanie, poszerzanie i doskonalenie wiadomości i umiejętności nabytych w szkole podstawowej.

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Kształcenie literackie i kulturowe.	
1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:	
1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

<p>okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;</p> <p>2) ~~rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową)~~ rozpoznaje w utworze literackim elementy fantastyki, symbolizmu, realizmu ~~określa ich cechy w utworach~~;</p> <p>3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, ~~kronikę~~, satyrę, ~~sielankę~~, balladę, dramat romantyczny, ~~powieść poetycką~~, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;</p> <p>4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, ~~eufonię~~, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, ~~epiforę~~, ~~elipsę~~; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;</p> <p>5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;</p> <p>6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos, ~~groteskę~~; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;</p> <p>7) ~~rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter~~;</p> <p>8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;</p> <p>9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz ~~jej ich~~ związek z programami epoki literackiej, zjawiskami</p>	<p>1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;</p> <p>2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;</p> <p>3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;</p> <p>4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok;</p> <p>5) rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;</p> <p>6) rozpoznaje w utworach literackich konwencje: ~~np.~~ ~~fantastyczną~~, ~~symboliczną~~, ~~realistyczną~~, ~~naturalistyczną~~, ~~groteskową~~, ~~baśniową~~, ~~oniryczną~~, ~~turpistyczną~~, ~~nadrealistyczną~~, ~~postmodernistyczną~~ i określa ich cechy w utworach;</p> <p>7) określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich; rozpoznaje odmiany synkretyzmu (rodzajowego, gatunkowego) oraz interpretuje jego znaczenie;</p> <p>8) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego: ~~elipsę~~, aliterację, ~~paronomazję~~, kontaminację, ~~metonimię~~, ~~synekdochę~~, synestezję, ~~odmiany~~ inwersję, gradację; określa ich funkcje;</p> <p>9) rozumie pojęcie archetypu, rozpoznaje archetypy w utworach literackich oraz określa ich rolę</p>
--	--

<p>społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;</p> <p>10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;</p> <p>11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;</p> <p>12) w interpretacji utworów literackich odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, <i>Dziadów</i> cz. II oraz <i>Pana Tadeusza</i> (fragmenty) Adama Mickiewicza, <i>Zemsty</i> Aleksandra Fredry, <i>Balladyny</i> Juliusza Słowackiego;</p> <p>13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;</p> <p>14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;</p> <p>15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;</p> <p>16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.</p>	<p>w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;</p> <p>10) rozumie pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji, wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;</p> <p>11) porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;</p> <p>12) rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;</p> <p>13) rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich.</p>
<p>2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:</p>	
<p>1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p>

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację; 3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, ~~laudacja, homilia~~), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe; 4) ~~określa wpływ starożytnego teatru greckiego na rozwój sztuki teatralnej~~ ; rozumie pojęcie <i>katharsis</i> i charakteryzuje jego rolę w kształtowaniu odbioru dzieła; 5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki; 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki; 7) odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej, ~~stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiezu.~~	1) analizuje strukturę eseju: odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu; 2) wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji ~~dzieła sztuki tekstów kultury~~ ; 3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej; 4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty; 5) rozpoznaje i charakteryzuje główne style w ~~architekturze i sztuce~~ ; 6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach; 7) zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy i ewolucję od romantyzmu do współczesności.
---	---

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi; 2) rozumie zróżnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i wykorzystuje je w budowie wypowiedzi o różnym charakterze; 3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, ~~a ponadto rozumie proces kształtowania się systemu gramatycznego i potrafi wskazać jego elementy we fleksji, fonetyce i składni.~~
--	---

4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.	
2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:	
1) rozróżnia pojęcia stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście; 2) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania; 3) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście; 4) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku; ~~5) określa rodzaje zapożyczeń i sposób ich funkcjonowania w polszczyźnie różnych epok; odnosi wskazane zjawiska do współczesnej polszczyzny; rozpoznaje zapożyczenia w polszczyźnie i rozumie ich funkcje;~~ 6) zna, rozumie i funkcjonalnie wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym; ~~7) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;~~ 8) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) rozumie i wyjaśnia różnicę między etymologicznym a realnym znaczeniem wyrazu;~~ ~~2) rozpoznaje prozodyczne elementy stylu: akcent, intonacja, dynamika, rytmizacja i określa ich funkcje w tekście;~~ ~~3) rozumie pojęcie socjolektu; rozpoznaje i określa jego funkcje komunikacyjne;~~ 4) rozumie, co to jest tabu językowe; rozpoznaje jego obecność w wypowiedziach; 5) określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych; 6) rozpoznaje i charakteryzuje styl indywidualny (dzieła literackiego, autora) oraz styl typowy (gatunku literackiego, prądu literackiego, epoki) i wykorzystuje tę wiedzę w interpretacji utworu literackiego; 7) określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich; ~~8) określa cechy stylu wypowiedzi internetowych oraz wartościuje wypowiedzi tworzone przez internautów.~~
3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:	
1) rozumie pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków; ~~rozróżnia typy znaków i określa ich funkcje w tekście;~~ 2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach: dosłownym i implikowanym (presupozycja);

<p>3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ~~metajęzykową~~, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);</p> <p>4) rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, ~~elipsy~~, paradoksy), dba o jasność i precyzję komunikatu;</p> <p>5) posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;</p> <p>6) ~~odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego~~; określa funkcje innowacji językowej w tekście;</p> <p>7) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;</p> <p>8) ~~rozróżnia pojęcia~~ rozpoznaje w tekstach manipulację, dezinformację, ~~postprawdy~~, stereotyp ~~językowy~~ ~~u~~, ~~bańki informacyjnej~~, ~~wiralności~~; ~~rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje~~;</p> <p>9) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji;</p> <p>10) ~~charakteryzuje zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej)~~.</p>	<p>~~2) – rozpoznaje i określa funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);~~</p> <p>3) określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej) oraz społeczną (budowanie wspólnoty regionalnej, środowiskowej, narodowej);</p> <p>4) określa rolę języka w budowaniu obrazu świata.</p>
<p>4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:</p>	
<p>1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły <i>nie</i> oraz partykuły <i>-bym</i>, <i>-byś</i>, <i>-by</i> z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń <i>-ji</i>, <i>-ii</i>, <i>-i</i>; zapisu przedrostków <i>roz-</i>, <i>bez-</i>, <i>wes-</i>, <i>wz-</i>, <i>ws-</i>; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (<i>a</i>, <i>ę</i>) oraz połączeń <i>om</i>, <i>on</i>, <i>em</i>, <i>en</i>; pisowni skrótów i skrótowców;</p> <p>2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;</p> <p>3) rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu ortograficznego w tekście artystycznym.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, ~~a ponadto stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej (fonetyczną, morfologiczną, historyczną i konwencjonalną) w zachowaniu poprawności zapisu wypowiedzi.~~</p>

III. Tworzenie wypowiedzi.	
1. Elementy retoryki. Uczeń:	
1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych; 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej; 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa); 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę; 5) rozróżnia typy argumentów, w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty <i>ad personam</i>); 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach; 7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni; ~~8) rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy;~~ ~~9) rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym;~~ 10) rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień; 2) stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne, ~~sylogizmy~~); 3) rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym oraz metodę pytań podchwytliwych i sugerujących; ~~4) rozumie pojęcie rubaszości i sarkazmu, wskazuje ich funkcje w tekście oraz przedstawia propozycję odczytania;~~ 5) rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:	
1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie; 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki; ~~3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: esej, interpretacja porównawcza, reportaż, felieton.

<p>~~uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;~~</p> <p>4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;</p> <p>~~5) tworzy formy użytkowe: protokół, opinię, zażalenie; stosuje zwroty adresatywne, etykietę językową;~~</p> <p>6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, ~~szkie interpretacyjny, szkie krytyczny~~, definicja, ~~hasło encyklopedyczne~~, notatka syntetyzująca;</p> <p>7) odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie stosuje je w zależności od celu wypowiedzi;</p> <p>8) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;</p> <p>9) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych;</p> <p>10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;</p> <p>11) ~~stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;~~</p> <p>12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.</p>	
<p>IV. Samokształcenie.</p>	
<p>1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową;</p>

<p>2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;</p> <p>3) korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;</p> <p>4) sporządza bibliografię i przypisy bibliograficzne, także źródeł elektronicznych;</p> <p>5) dokonuje krytycznej selekcji źródeł;</p> <p>6) wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;</p> <p>~~7) wzbogaca swoją wypowiedź pozajęzykowymi środkami komunikacji;~~</p> <p>8) posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line;</p> <p>9) wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;</p> <p>10) gromadzi i przetwarza informacje; ~~sporządza bazę danych;~~</p> <p>11) korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;</p> <p>12) wykorzystuje formę projektu w przygotowaniu i prezentowaniu oraz popularyzowaniu swoich zainteresowań i osiągnięć;</p> <p>~~13) zna pojęcie hipertekstu; rozpoznaje jego realizacje internetowe oraz pozainternetowe; określa ich funkcje w komunikacji; umiejętnie z nich korzysta w gromadzeniu informacji.~~</p>	<p>2) włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu.</p>
---	--

Lektura obowiązkowa	
ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
1) <i>Biblia</i> , w tym fragmenty <i>Księgi Rodzaju</i> , <i>Księgi Hioba</i> , <i>Księgi Koheleta</i> , <i>Pieśni nad</i>	Utwory określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

<p><i>Pieśniami</i>, Księgi Psalmów, Apokalipsy ~~wg~~ św. Jana;</p> <p>2) Jan Parandowski, <i>Mitologia</i>, część I: <i>Grecja</i>;</p> <p>3) Homer, <i>Iliada</i> (fragmenty), <i>Odyseja</i> (fragmenty);</p> <p>4) Sofokles, <i>Antygona</i>;</p> <p>5) Horacy, wybrane utwory;</p> <p>6) Bogurodzica, <i>Lament świętokrzyski</i> (fragmenty), ~~<i>Legenda o św. Aleksym</i> (fragmenty)~~, <i>Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i> (fragmenty);</p> <p>7) <i>Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu</i> (fragmenty);</p> <p>8) <i>Pieśń o Rolandzie</i> (fragmenty);</p> <p>9) ~~Gall Anonim, <i>Kronika polska</i> (fragmenty)~~;</p> <p>10) <i>Dante Alighieri, Boska komedia</i> (fragmenty);</p> <p>11) Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: <i>Pieśń IX</i> ks. I, <i>Pieśń V</i> ks. II; ~~psalmy, w tym <i>Psalm 13</i>, <i>Psalm 47</i>~~; <i>tren IX, X, XI, XIX</i>; <i>Odprawa posłów greckich</i>;</p> <p>12) Piotr Skarga, <i>Kazania sejmowe</i> (fragmenty);</p> <p>13) wybrane wiersze następujących poetów: Daniel Naborowski, <i>Jan Andrzej Morsztyn</i>, Mikołaj Sęp-Szarzyński;</p> <p>14) ~~Jan Chryzostom Pasek, <i>Pamiętniki</i> (fragmenty)~~;</p> <p>15) William Szekspir, <i>Makbet</i>, <i>Romeo i Julia</i>;</p> <p>16) Moliere, <i>Skąpiec</i>;</p> <p>17) Ignacy Krasicki, <i>Hymn do miłości ojczyzny</i>; wybrane satyry;</p> <p>18) ~~Franciszek Karpiński, <i>wybór sielanek i liryki religijnej</i>~~;</p> <p>19) Adam Mickiewicz, <i>Oda do młodości</i>; wybrane ballady, w tym <i>Romantyczność</i>; wybrane sonety z cyklu <i>Sonety krymskie</i> oraz inne wiersze; ~~Konrad Wallenrod~~, <i>Dziady</i> cz. III;</p> <p>20) Juliusz Słowacki, <i>Kordian</i>; wybrane wiersze, w tym <i>Grób Agamemnona</i> (fragmenty), <i>Testament mój</i>;</p> <p>21) <i>Zygmunt Krasiński, Nie-Boska komedia</i>;</p> <p>22) Cyprian Kamil Norwid, wybrane wiersze;</p> <p>23) Bolesław Prus, <i>Lalka</i>, ~~<i>Z legend dawnego Egiptu</i>~~;</p>	<p>Homer, <i>Odyseja</i></p> <p>1) Arystoteles, <i>Poetyka</i> (fragmenty), <i>Retoryka</i> (fragmenty);</p> <p>2) Platon, <i>Państwo</i> (fragmenty);</p> <p>3) ~~Arystofanes, <i>Chmury</i>~~;</p> <p>4) ~~Wergiliusz, <i>Eneida</i> (fragmenty)~~;</p> <p>5) ~~św. Augustyn, <i>Wyznania</i> (fragmenty)~~;</p> <p>6) ~~św. Tomasz z Akwinu, <i>Summa teologiczna</i> (fragmenty)~~;</p> <p><i>Dante Alighieri, Boska komedia</i> (fragmenty);</p> <p>7) ~~François Rabelais, <i>Gargantua i Pantagruel</i> (fragmenty)~~;</p> <p>8) Michel de Montaigne, <i>Próby</i> (fragmenty);</p> <p>9) Jan Kochanowski, <i>Treny</i> (jako cykl poetycki); <i>Odprawa posłów greckich</i>; <i>Jan Andrzej Morsztyn, wybrane wiersze</i></p> <p>10) William Szekspir, <i>Hamlet</i>;</p> <p>11) wybrane utwory poetyckie z romantycznej literatury europejskiej, ~~w tym wybrane wiersze angielskich poetów jezior~~;</p> <p><i>Zygmunt Krasiński, Nie-Boska komedia</i></p> <p>12) ~~Juliusz Słowacki, <i>Lilla Weneda</i>~~;</p> <p>13) Cyprian Kamil Norwid, <i>Bema pamięci żałobny rapsod</i>, <i>Fortepian Szopena</i>, <i>Czarne kwiaty</i> (fragmenty), ~~<i>Promethidion</i> (fragmenty)~~;</p> <p>14) realistyczna lub naturalistyczna powieść europejska (Honoré de Balzac, <i>Ojciec Goriot</i> lub Charles Dickens, <i>Klub Pickwick</i>, lub Mikołaj Gogol, <i>Martwe dusze</i>, lub Gustaw Flaubert, <i>Pani Bovary</i>);</p> <p>15) Stanisław Wyspiański, <i>Noc listopadowa</i>; <i>wybrane wiersze następujących poetów: Jan Lechoń, Julian Przyboś</i>;</p> <p>16) Franz Kafka, <i>Proces</i> (fragmenty);</p> <p>17) Michaił Bułhakow, <i>Mistrz i Malgorzata</i>;</p> <p>18) Stanisław Ignacy Witkiewicz, <i>Szewcy</i>;</p> <p>19) Bruno Schulz, wybrane opowiadania z tomu <i>Sklepy cynamonowe</i>;</p>
---	--

<p>24) Eliza Orzeszkowa, <i>Gloria victis</i>;</p> <p>25) Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i>;</p> <p>26) Adam Asnyk, wybór wierszy;</p> <p>27) Fiodor Dostojewski, <i>Zbrodnia i kara</i>;</p> <p>28) wybrane wiersze następujących poetów: Jan Kasprówicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff;</p> <p>29) Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i>;</p> <p>30) ~~Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> (tom I—<i>Jesień</i>);~~</p> <p>31) Stefan Żeromski, ~~<i>Rozdziobią nas kruki, wrony...</i>, <i>Przedwiośnie</i>;~~</p> <p>32) Witold Gombrowicz, <i>Ferdydurke</i> (fragmenty);</p> <p>33) wybrane wiersze następujących poetów: Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, ~~Jan Lechoń~~, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, ~~Kazimiera Hłakowiczówna~~, ~~Julian Przybóś~~, Józef Czechowicz, Krzysztof Kamil Baczyński, ~~Tadeusz Gajcy~~;</p> <p>34) Tadeusz Borowski, <i>Proszę państwa do gazu</i>, ~~<i>Ludzie, którzy szli</i>;~~</p> <p>35) Gustaw Herling-Grudziński, <i>Inny świat</i> (fragmenty);</p> <p>36) Hanna Krall, <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>;</p> <p>37) wybrane wiersze następujących poetów: ~~Stanisław Baliński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego~~, Kazimierz Wierzyński, wybrane wiersze z okresu emigracyjnego, Czesław Miłosz, ~~wybrane wiersze, w tym z tomu <i>Ocalenie</i>, oraz <i>Traktat moralny</i> (fragmenty)~~, Tadeusz Różewicz, Miron Białoszewski, ~~Jarosław Marek Rymkiewicz~~, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, wybrane wiersze, w tym z tomów <i>Pan Cogito</i> oraz <i>Raport z oblężonego Miasta</i>, Halina Poświatowska, Stanisław Barańczak, ~~Jan Polkowski, Wojciech Wencel~~;</p> <p>38) Albert Camus, <i>Dżuma</i>;</p> <p>39) George Orwell, <i>Rok 1984</i>;</p> <p>40) ~~Józef Mackiewicz, <i>Droga donikąd</i> (fragmenty);~~</p> <p>41) Sławomir Mrozek, <i>Tango</i>;</p>	<p>wybrane wiersze następujących poetów: Czesław Miłosz, <i>Traktat moralny</i> (fragmenty), Jarosław Marek Rymkiewicz;</p> <p>20) Tadeusz Konwicki, <i>Mała Apokalipsa</i>;</p> <p>21) ~~Jorge Luis Borges, wybrane opowiadanie~~;</p> <p>22) Janusz Głowacki, <i>Antygona w Nowym Jorku</i>;</p> <p>23) ~~Sławomir Mrozek, wybrane opowiadania~~;</p> <p>Jacek Dukaj, <i>Katedra</i> (z tomu <i>W kraju niewiernych</i>);</p> <p>Antoni Libera, <i>Madame</i></p> <p>24) wybrane eseje ~~następujących autorów~~, np. ~~Jerzy Stempowski~~, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Zbigniewa Herberta, Zygmunta Kubiaka, ~~Jarosława Marek Rymkiewicz~~ (co najmniej po jednym utworze tekście);</p> <p>25) ~~wybrane teksty z aktualnych numerów miesięczników oraz kwartalników literackich i kulturalnych.~~</p>
---	--

<p>42) Marek Nowakowski, ~~Raport o stanie wojennym (wybrane opowiadanie)~~, <i>Góra „Edek”</i> (z tomu <i>Prawo prerii</i>);</p> <p>43) ~~Jacek Dukaj, <i>Katedra</i> (z tomu <i>W kraju niewiernych</i>);~~</p> <p>44) ~~Antoni Libera, <i>Madame</i>;~~</p> <p>45) Andrzej Stasiuk, <i>Miejsce</i> (z tomu <i>Opowieści galicyjskie</i>);</p> <p>46) Olga Tokarczuk, <i>Profesor Andrews w Warszawie</i> (z tomu <i>Gra na wielu bębenkach</i>);</p> <p>47) Ryszard Kapuściński, <i>Podróże z Herodotem</i> (fragmenty);</p> <p>48) ~~wybrane utwory okresu stanu wojennego;~~</p> <p>49) powojenna piosenka literacka – wybrane utwory Jacka Kaczmarskiego, Wojciecha Młynarskiego, Agnieszki Osieckiej ~~oraz wybrane teksty Kabaretu Starszych Panów, a także utwory w wykonaniu Ewy Demarezyk.~~</p>	
--	--

Lektury uzupełniające

W każdej klasie obowiązkowo co najmniej jedna pozycja książkowa, wybrana przez nauczyciela lub zaproponowana przez uczniów. Propozycje lektur uzupełniających są podane w *Warunkach i sposobie realizacji*.

Warunki i sposób realizacji

Podstawa programowa dla szkoły ponadpodstawowej: liceum ogólnokształcącego i technikum przywraca chronologiczny układ treści, który pozwala na poznawanie utworów literackich w naturalnym porządku, tak jak one powstawały z uwzględnieniem różnorodnych kontekstów, w tym kulturowych, historycznych, filozoficznych. Jednocześnie należy podkreślić, że nauczanie języka polskiego na tym etapie edukacyjnym nie może sprowadzać się jedynie do uczenia historii literatury, może to bowiem prowadzić do encyklopedyzmu czy mnożenia faktów. Chronologia ma stanowić punkt odniesienia, umożliwić rozwijanie świadomości historycznoliterackiej uczniów, co powinno dokonywać się poprzez porównywanie zjawisk literackich w czasie. Należy przyjąć perspektywę współczesną jako punkt wyjścia do wprowadzania do tradycji.

Kształcenie literackie i kulturowe w liceum ogólnokształcącym oraz technikum powinno akcentować egzystencjalne aspekty doświadczenia siebie, innych, świata, otwierać ciekawą przestrzeń myślenia i wartościowania poprzez kontakty z wartościową literaturą i innymi tekstami kultury. Powinno równocześnie wprowadzać w tradycję jako strażnika pamięci zbiorowej, łącznika między dawnymi i współczesnymi latami – przekaznika treści wyróżnionych z dziedzictwa kulturowego jako społecznie ważnych i doniosłych, zarówno w czasie przeszłym, jak i współczesnym, w tradycję, która stanowi istotny czynnik procesów

światopoglądowych, wpływających na kształtowanie się tożsamości człowieka. Czytanie tekstów literatury i kultury powinno nauczyć nie tylko dialogu z tradycją, ale inspirować do zadawania pytań dziełu warunkowanych osobistym i kulturowym kontekstem, rozumienia roli symbolu i metafory mających związek z wartościami kulturowymi (duchowymi), moralnymi i wartościami sacrum. Zadaniem szkoły ponadpodstawowej jest zatem kształtowanie kompetencji kulturowej: wiedzy i umiejętności oraz samodzielności w dostrzeganiu i interpretowaniu złożonych treści. Ma to szczególne znaczenie dla refleksji młodych ludzi zarówno nad kulturą współczesną, ~~ale także~~ jak i nad kondycją człowieka we współczesnym świecie; nad istotnymi wyzwaniami świata, kultury, cywilizacji, jakim powinna stawiać czoła ludzkość.

Podstawa programowa kładzie duży nacisk na zapoznavanie uczniów z literaturą współczesną, dlatego też materiał literacki, poczynając od dzieł literatury starożytnej aż do literatury wojny i okupacji oraz utworów tematycznie z nią związanych, jest realizowany w klasach I-III liceum ogólnokształcącego oraz w klasach I-IV technikum. Klasa IV liceum ogólnokształcącego oraz klasa V technikum są w całości przeznaczone na czytanie utworów literatury po 1945 r. oraz kształcenie i rozwijanie refleksji o ich związkach z tradycją literacką i kulturową.

Jednym z ważnych zadań edukacji polonistycznej na III etapie edukacyjnym jest kontynuowanie kształcenia umiejętności świadomego posługiwania się językiem polskim. Kluczowe w tym zakresie jest rozwijanie kompetencji językowej jako podstawy rozumienia tekstów, wypowiedzania się ustnie i pisemnie w różnych formach, umiejętnego argumentowania swoich sądów i przekonań. Kompetencje językowe warunkowane znajomością gramatyki języka, jego zasobu leksykalnego i stylistyki, stanowią podstawę do rozwijania kompetencji komunikacyjnych. Świadomość sytuacji, w której odbywa się komunikacja, świadomość reguł, których wymaga komunikowanie się z otaczającym światem, nie tylko reguł gramatycznych, także zasad kultury języka, to podstawowa dla człowieka umiejętność we współczesnym świecie. Dopełnieniem kompetencji komunikacyjnej jest znajomość i stosowanie zasad ortografii i interpunkcji. Rozwijanie kompetencji językowych i komunikacyjnych ucznia warunkuje zatem kształcenie odbioru tekstów oraz ich tworzenie.

Integracja kształcenia językowego i literackiego jest warunkiem koniecznym w realizacji podstawy programowej i stanowi w dydaktyce istotny element procesu edukacyjnego ucznia. Pozwala ona nie tylko na bogacenie słownictwa ucznia, rozwój umiejętności komunikacyjnych, ale także umożliwia mu rozwijanie umiejętności interpretowania tekstów literackich i nieliterackich, rozwija skutecznie świadomość wartości, które opisuje język oraz wartości samego języka, a także pozwala na przeciwdziałanie próbom manipulacji językowej oraz związanej z nią przemocy, której źródłem może być język. Kształcenie językowe stanowi zatem istotny element budowania własnego systemu wartości, którego podstawą są prawda, dobro i piękno oraz szacunek dla drugiego człowieka.

Kompetencje językowe i komunikacyjne wiążą się ściśle z rozwijaniem umiejętności tworzenia własnych wypowiedzi. Sprzyja temu kształcenie umiejętności retorycznych oraz świadome wykorzystanie elementów retoryki w tworzeniu wypowiedzi ustnych i pisemnych, w których

uczeń, podejmujący różnorodne problemy i dokonujący interpretacji różnorodnych tekstów i zagadnień, w sposób świadomy potrafi argumentować własne zdanie. Łączenie różnych obszarów kształcenia pozwala na integralne rozwijanie umiejętności uczniów i kształtowanie ich postaw.

Ważną rolę w edukacji polonistycznej powinno spełnić samokształcenie rozumiane jako przygotowanie do edukacji ustawicznej, czyli wychowania człowieka charakteryzującego się twórczym i dynamicznym stosunkiem do życia i kultury. Zadaniem szkoły staje się przygotowanie uczniów nie tylko do samodzielnego opanowania wiedzy, porządkowania, problematyzowania jej, lecz odejścia od encyklopedyzmu na rzecz uczenia się rozumiejącego, oceniania użyteczności i prawdziwości przekazywanych informacji, do przekonania, że człowiek powinien się uczyć planowania i urzeczywistniania własnej przyszłości. Ważną rolę w procesie samokształcenia pełni praca w bibliotece szkolnej i jej pomocnicza funkcja, a współpraca nauczyciela języka polskiego i nauczyciela-bibliotekarza powinna służyć rozwijaniu kompetencji uczniów.

Edukacja polonistyczna na III etapie edukacyjnym przygotowuje także młodych ludzi do świadomego odbioru, krytycznej analizy i przetwarzania przekazów i komunikatów medialnych. Uczniowie powinni rozumieć znaczenie i rolę mediów we współczesnym świecie, a także świadomie z nich korzystać.

Wychowanie młodzieży na lekcjach języka polskiego odbywa się poprzez refleksję, w wymiarze aksjologicznym, egzystencjalnym nad językiem i literaturą oraz kulturą. Obowiązkiem nauczyciela jest organizowanie wewnętrznej integracji wewnątrzprzedmiotowej, czyli łączenie kształcenia literackiego i kulturowego, językowego, tworzenia wypowiedzi oraz samokształcenia.

Lektura uzupełniająca	
W każdej klasie obowiązkowo dwie co najmniej jedna pozycja książkowa, ~~w całości lub we fragmentach~~ , wybrana przez nauczyciela lub zaproponowana przez uczniów na przykład:	
ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
1) Sofokles, <i>Król Edyp</i> ; 2) Mikołaj z Wilkowiecka, <i>Historyja o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim</i> (fragmenty); 3) <i>Kronika Ksiąząt Polskich</i> , oprac. Jerzy Wojteżak-Szyszkowski; 4) <i>Dzieje Tristana i Izoldy</i> (fragmenty); 5) Giovanni Boccaccio, <i>Sokół</i> ; 6) Mikołaj Rej, <i>Żywot człowieka pociwego</i> (fragmenty);	1) ~~Erazm z Rotterdamu, <i>Pochwała głupoty</i> (fragmenty);~~ 2) Tomasz Morus, <i>Utopia</i> (fragmenty); 3) Pedro Calderon de la Barea, <i>Życie snem</i> ; 4) Wolter, <i>Kandyd, czyli optymizm</i> (fragmenty); 5) Jean-Jacques Rousseau, <i>Nowa Heloiza</i> (fragmenty);

7) Andrzej Frycz Modrzewski, <i>O poprawie Rzeczypospolitej</i> (fragmenty);	6) wybrane utwory epickie okresu romantyzmu: Józef Ignacy Krasiński, <i>Stara baśń</i> , Victor Hugo, <i>Nędznicy</i> , Edgar Allan Poe, wybrane opowiadanie, Henryk Rzewuski, <i>Pamiętki Soplicy</i> (fragmenty);
8) Miguel de Cervantes y Saavedra, <i>Przemysłny szlachciec Don Kichote z Manawy</i> (fragmenty);	7) Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i> (tom II – Zima);
9) Wespazjan Kochowski, <i>Psalmodya polska</i> (wybór psalmów);	8) Aldous Huxley, <i>Nowy wschodni świat</i> ;
10) Wacław Potocki, <i>Transakcja wojny chocimskiej</i> (fragmenty z części I);	9) Gabriela Zapolska, <i>Moralność pani Dulskiej</i> ;
11) Ignacy Krasiński, <i>Monachomachia</i> (fragmenty);	10) Gustaw Herling-Grudziński, <i>Wieża</i> ;
12) Stanisław Trembecki, Franciszek Karłowicz, <i>Wybrane utwory</i> ;	11) Florian Ceynowa, <i>Nadbrzeżny</i> ;
13) Jędrzej Kitowicz, <i>Opis obyczajów za czasów panowania Augusta III</i> (fragmenty);	12) Bohumil Hrabal, <i>Wybrane opowiadania</i> ;
14) Julian Ursyn Niemcewicz, <i>Powrót posła</i> ;	13) Wiesław Myśliwski, <i>Widnokrąg</i> ;
15) Stanisław Staszic, <i>Przestrogi dla Polski</i> (fragmenty);	14) Julian Strykowski, <i>Austeria</i> ;
16) Juliusz Słowacki, <i>Beniowski</i> (fragmenty), <i>Listy do Matki</i> (fragmenty);	15) Umberto Eco, <i>Imię róży</i> ;
17) Aleksander Fredro, <i>Śluby panieńskie</i> ;	16) Zofia Kossak-Szczucka, <i>Błogosławiona wina</i> ;
18) Johann Wolfgang Goethe, <i>Cierpienia młodego Wertera</i> (fragmenty), <i>Faust</i> (fragmenty);	17) Ferdynand Antoni Ossendowski, <i>Mocni ludzie, Ludzie, zwierzęta, bogowie</i> ;
19) George Byron, <i>Giaur</i> (fragmenty);	18) Krystyna Lubieniecka-Baraniak, <i>Gdy brat staje się katem</i> ;
20) Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> cz. IV;	19) wybrane wiersze poetów polskich i obcych;
21) Eliza Orzeszkowa, <i>Nad Niemnem</i> ;	20) wybrana powieść polska i obca z XX lub XXI wieku;
22) Maria Konopnicka, <i>Wybór wierszy</i> ;	21) wybrany dramat polski i obcy z XX lub XXI wieku;
23) Henryk Sienkiewicz, <i>Listy z podróży do Ameryki</i> (fragmenty);	22) Jan Paweł II, <i>Przekroczyć próg nadziei</i> (fragmenty), <i>Tryptyk rzymski, Pamięć i tożsamość</i> (fragmenty), <i>Fides et ratio</i> (fragmenty);
24) Stefan Żeromski, <i>Echa leśne, Ludzie bezdomni</i> ;	23) Karol Wojtyła, <i>Przed sklepem jubilerza</i> ;
25) Zofia Nałkowska, <i>Granica</i> ;	24) Stefan Wyszyński, <i>Zapiski więzienne</i> ;
26) Tadeusz Peiper, <i>Wybór wierszy</i> ;	25) Paweł Zuchniewicz, <i>Ojciec wolnych ludzi. Opowieść o Prymasie Wyszyńskim z Wołynia 1917–1919</i> ;
27) Joseph Conrad, <i>Lord Jim</i> ;	
28) Anna Kamińska, Anna Świrszczyńska, Julia Hartwig, Stanisław Grochowiak, Ryszard Krynicki, Edward Stachura, Adam Zagajewski, <i>Wybór wierszy</i> ;	
29) Kazimierz Moczarski, <i>Rozmowy z katem</i> (fragmenty);	
30) Zofia Nałkowska, <i>Przy torze kolejowym</i> (z tomu <i>Medaliony</i>);	
31) Witold Pilecki, <i>Raport Witolda</i> ;	
32) Wiesław Kielar, <i>Anus mundi</i> ;	
33) Jan Józef Szczepański, <i>Święty</i> ;	
34) Zofia Kossak-Szczucka, <i>Pożoga. Wspomnienia z Wołynia 1917–1919</i> ;	

<p>35) Tadeusz Różewicz, <i>Kartoteka</i>; 36) Józef Czapski, <i>Na nieludzkiej ziemi</i> (fragmenty); 37) Leopold Tyrmand, <i>Dziennik 1954</i> (fragmenty); 38) Jarosław Iwaszkiewicz, wybrane opowiadanie; 39) Stanisław Lem, <i>Wizja lokalna</i>; 40) John Ronald Reuel Tolkien, <i>Władca pierścieni. Drużyna pierścienia</i>; 41) Samuel Beckett, <i>Czekając na Godota</i>; 42) Friedrich Dürrenmatt, <i>Wizyta starszej pani</i>; 43) Eugène Ionesco, <i>Lekeja</i></p> <p>~~lub inne utwory literackie wybrane przez nauczyciela.~~</p>	<p>~~lub inne utwory literackie wybrane przez nauczyciela.~~</p>
<p>Utwory do XIX w. włącznie w układzie chronologicznym, na przykład:</p>	
<p>1) Sofokles, <i>Król Edyp</i>; 2) ~~Mikołaj z Wilkowiecka, <i>Historyja o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim</i> (fragmenty);~~ 3) ~~Kronika Książąt Polskich, oprac. Jerzy Wojtezak-Szyszkowski;~~ 4) <i>Dzieje Tristana i Izoldy</i> (fragmenty); 5) Giovanni Boccaccio, <i>Sokół</i>; 6) Erazm z Rotterdamu, <i>Pochwała głupoty</i> (fragmenty); 7) Tomasz Morus, <i>Utopia</i> (fragmenty); 8) Mikołaj Rej, <i>Żywot człowieka poczciwego</i> (fragmenty); 9) Andrzej Frycz Modrzewski, <i>O poprawie Rzeczypospolitej</i> (fragmenty); 10) Miguel de Cervantes y Saavedra, <i>Przemysłny szlachcic Don Kichote z Manczy</i> (fragmenty); 11) Pedro Calderon de la Barca, <i>Życie snem</i>; 12) ~~Wespazjan Kochowski, <i>Psalmodya polska</i> (wybór psalmów);~~ 13) Wacław Potocki, <i>Transakcja wojny chocimskiej</i> (fragmenty z części I); 14) Wolter, <i>Kandyd, czyli optymizm</i> (fragmenty); 15) ~~Jean-Jacques Rousseau, <i>Nowa Heloiza</i> (fragmenty);~~ 16) Ignacy Krasicki, <i>Monachomachia</i> (fragmenty); 17) ~~Stanisław Trembecki, <i>Franciszek Książnin</i>, wybrane utwory;~~ 18) Jędrzej Kitowicz, <i>Opis obyczajów za czasów panowania Augusta III</i> (fragmenty); 19) Julian Ursyn Niemcewicz, <i>Powrót posła</i>; 20) Stanisław Staszic, <i>Przestrogi dla Polski</i> (fragmenty); 21) Juliusz Słowacki, <i>Beniowski</i> (fragmenty); ~~<i>Listy do Matki</i> (fragmenty);~~ 22) Aleksander Fredro, <i>Śluby panieńskie</i>; 23) Johann Wolfgang Goethe, <i>Cierpienia młodego Wertera</i> (fragmenty), <i>Faust</i> (fragmenty); 24) George Byron, <i>Giaur</i> (fragmenty); 25) Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> cz. IV; 26) wybrane utwory epickie okresu romantyzmu: Józef Ignacy Kraszewski, <i>Stara baśń</i>, Victor Hugo, <i>Nędznicy</i>, Edgar Allan Poe, wybrane opowiadanie, Henryk Rzewuski, <i>Pamiętki Soplicy</i> (fragmenty); 27) Eliza Orzeszkowa, <i>Nad Niemnem</i>;</p>	

~~28) Maria Konopnicka, wybór wierszy;~~

29) Henryk Sienkiewicz, *Listy z podróży do Ameryki* (fragmenty).

Utwory z XX w. w układzie chronologicznym, na przykład:

1) Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi* (~~tom II – Zima~~ tom I – *Jesień*);

2) Stefan Żeromski, *Echa leśne*, *Ludzie bezdomni*;

3) Gabriela Zapolska, *Moralność pani Dulskiej*;

4) Aldous Huxley, *Nowy wschód świata*;

5) Zofia Nałkowska, *Granica*;

~~6) Tadeusz Peiper, wybór wierszy;~~

7) Joseph Conrad, *Lord Jim*;

8) Florian Czynszewicz, *Nadberezyńcy*;

~~9) Anna Kamińska, Anna Świrszczyńska, Julia Hartwig, Stanisław Grochowiak, Ryszard Krynicki, Edward Stachura, Adam Zagajewski, wybór wierszy;~~

10) Kazimierz Moczarski, *Rozmowy z katem* (fragmenty);

11) Zofia Nałkowska, *Przy torze kolejowym* (z tomu *Medaliony*);

12) Witold Pilecki, *Raport Witolda*;

~~13) Wiesław Kielar, *Anus mundi*;~~

~~14) Jan Józef Szczepański, *Święty*;~~

15) Zofia Kossak-Szczucka, *Pożoga. Wspomnienia z Wołynia 1917–1919*, ~~*Błogosławiona wina*~~;

16) Ferdynand Antoni Ossendowski, *Mocni ludzie*, *Ludzie*, *zwierzęta*, *bogowie*;

~~17) Krystyna Lubieniecka-Baraniańska, *Gdy brat staje się katem*;~~

18) Tadeusz Różewicz, *Kartoteka*;

19) Józef Czapski, *Na nieludzkiej ziemi* (fragmenty);

20) Leopold Tyrmand, *Dziennik 1954* (fragmenty);

21) Jarosław Iwaszkiewicz, wybrane opowiadanie;

22) Karol Wojtyła, *Przed sklepem jubilera*;

23) Stanisław Lem, *Wizja lokalna*, *Solaris*;

24) John Ronald Reuel Tolkien, *Władca pierścieni. Drużyna pierścienia*;

~~25) Julian Strykowski, *Austeria*;~~

26) William Golding, *Władca much*;

27) Bohumil Hrabal, wybrane opowiadania;

28) Eugène Ionesco, *Lekcja*

29) Samuel Beckett, *Czekając na Godota*;

~~30) Stefan Wyszyński, *Zapiski więzienne*;~~

31) Friedrich Dürrenmatt, *Wizyta starszej pani*;

32) Gustaw Herling-Grudziński, *Wieża*;

33) Wiesław Myśliwski, *Widnokrąg*;

34) Umberto Eco, *Imię róży*;

~~35) Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei* (fragmenty), *Fides et ratio* (fragmenty);~~

36) Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*

Utwory z XXI w. w układzie alfabetycznym, na przykład:

- 1) Petra Dvořáková, *Wrony*;
- 2) Sigríður Hagalín Björnsdóttir, *Wyspa*;
- 3) Maria Halber, *Strużki*;
- 4) Paweł Huelle, *Castorp, Śpiewaj ogrody*
- ~~5) Jan Paweł II, *Tryptyk rzymski, Pamięć i tożsamość* (fragmenty)~~
- 6) Cixin Liu, *Wspomnienie o przeszłości Ziemi*, (tom I – *Problem trzech ciał*);
- 7) Wiesław Myśliwski, *Traktat o łuskaniu fasoli*;
- 8) Tomasz Różycki, *Dwanaście stacji*;
- 9) Andrzej Stasiuk, *Jadąc do Babadag*;
- 10) Mariusz Szczygieł, *Nie ma*;
- 11) Monika Sznajderman, *Pusty las*;
- 12) Dorota Terakowska, *Poczwarka*;
- 13) Olga Tokarczuk, *Bieguni, Opowiadania bizardne*;
- 14) Marcin Wicha, *Rzeczy, których nie wyrzuciłem*.
- ~~15) Paweł Zuchniewicz, *Ojciec wolnych ludzi. Opowieść o Prymasie Wyszyńskim*~~

Zalecane Proponowane dzieła teatralne i filmowe:

- 1) *Amadeusz*, reż. Miloš Forman;
- 2) *Dekalog*, reż. Krzysztof Kieślowski, wybrane filmy z cyklu;
- 3) *Dziady*, reż. Konrad Swinarski;
- 4) *Elektra*, reż. Piotr Chołodziński;
- 5) *Emigranci*, reż. Kazimierz Kutz;
- 6) *Kartoteka*, reż. Krzysztof Kieślowski;
- 7) *Kordian*, reż. Jerzy Englert;
- 8) *Lawa. Opowieść o „Dziadach” Adama Mickiewicza*, reż. Tadeusz Konwicki;
- 9) *Moralność pani Dulskiej*, reż. Tomasz Zygadło;
- 10) *Nad Niemnem*, reż. Zbigniew Kuźmiński;
- 11) *Noc listopadowa*, reż. Andrzej Wajda;
- 12) *Noce i dnie*, reż. Jerzy Antczak;
- 13) *Rewizor*, reż. Jerzy Gruza;
- 14) *Rękopis znaleziony w Saragossie*, reż. Wojciech Jerzy Has;
- 15) *Iwona, księżniczka Burgunda*, reż. Zygmunt Hübner;
- 16) *Sanatorium pod Klepsydrą*, reż. Wojciech Jerzy Has;
- 17) *Śluby panieńskie*, reż. Andrzej Łapicki;
- 18) *Wizyta starszej pani*, reż. Jerzy Gruza;
- 19) *Ziemia obiecana*, reż. Andrzej Wajda;
- 20) *Przerwanie działań wojennych*, reż. Juliusz Machulski.

Zalecane gry o walorach edukacyjnych:

- 1) „This War of Mine” (11BitStudios);
- 2) „Gra Szyfrów” (Instytut Pamięci Narodowej).

Teksty polecane proponowane do samokształcenia:

- 1) *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, red. Jerzy Bralczyk;
- 2) Jan Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto. Opowieść o sztuce europejskiej naszej ery*;
- 3) Jan Błoński, *Język właściwie użyty. Szkice o poezji polskiej drugiej połowy XX wieku*;
- 4) Grażyna Borkowska, *Pozytywiści i inni*;
- 5) *Człowiek Grecji*, red. Jean-Pierre Vernant;
- 6) *Człowiek renesansu*, red. Eugenio Garin;
- 7) Włodzimierz Dłubacz, *O kulturę filozofii*;
- 8) Umberto Eco, *Sztuka i piękno w średniowieczu*;
- 9) Karol Estreicher, *Historia sztuki w zarysie*;
- 10) *Formy i normy, czyli poprawna polszczyzna w praktyce*, red. Katarzyna Kłosińska;
- 11) Keith Houston, *Książka. Najpotężniejszy przedmiot naszych czasów zbadany od deski do deski*;
- 12) Johan Huizinga, *Jesień średniowiecza*;
- 13) Jacques Le Goff, *Człowiek średniowiecza*;
- 14) Czesław Jaroszyński, Piotr Jaroszyński, *Kultura słowa. Podstawy retoryki klasycznej*;
- 15) Piotr Jaroszyński, *Człowiek i nauka. Studium z filozofii kultury*;
- 16) Karl Jaspers, *Idea uniwersytetu*;
- 17) Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*;
- 18) Teresa Kowalik, Przemysław Słowiński, *Królewski dar. Co Polska i Polacy dali światu*;
- 19) Jacek Kowalski, *Niezbędnik Sarmaty*;
- 20) Jakub Z. Lichański, *Retoryka. Historia – Teoria – Praktyka*, t. I i II;
- 21) Tadeusz Lubelski, *Historia kina polskiego. Twórcy, filmy, konteksty*;
- 22) Jan Miodek, *Słownik ojczyny polszczyzny*;
- 23) Anna Nasiłowska, *Literatura okresu przejściowego 1975–1996*;
- 24) *O polską kulturę humanistyczną. Z Mieczysławem Albertem Krąpcem OP rozmawia Piotr Stanisław Mazur*;
- 25) Maria Ossowska, *Ethos rycerski i jego odmiany*;
- 26) *Popularna encyklopedia mass mediów*, red. Józef Skrzypczak;
- 27) *Praktyczna stylistyka nie tylko dla polonistów*, red. Edyta Bańkowska, Agnieszka Mikołajczuk;
- 28) Ryszard Przybylski, *Klasycyzm, czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*;
- 29) Zbigniew Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*;
- 30) Teresa Skubalanka, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*;
- 31) Stanisław Stabryła, *Starożytna Grecja*;
- 32) Anna Świderkówna, *Hellenika. Wizerunek epoki od Aleksandra do Augusta, Rozmowy o Biblii*;
- 33) *Wielka encyklopedia Polski*, t. 1 i 2;
- 34) Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii, Dzieje sześciu pojęć, Droga przez estetykę*;
- 35) Mieczysław Tomaszewski, *Muzyka w dialogu ze słowem. Próby, szkice, interpretacje*;
- 36) Lidia Winniczuk, *Ludzie, zwyczaje i obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu*.